

Operele lui Spiru C. Haret

Ediție îngrijită și note de Constantin Schifirneț

Volumul VII
Polemice și politice

1887–1900

Redactor: Lucian Pricop
Coperta: Cristian Lupeanu
Tehnoredactor: Olga Machin

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Comunicare.ro, 2010

SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice
Strada Povernei 6, București
Tel./fax: 021 313 58 95
E-mail: editura@comunicare.ro
www.comunicare.ro
www.editura.comunicare.ro

Editat cu sprijinul Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Preț de vânzare al unui exemplar (mai puțin adaosul comercial): 107 lei (vol. VII–XII).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HARET C., SPIRU

Operele lui Spiru C. Haret / Haret C. Spiru; pref.: Remus Pricopie, Constantin Schifirneț.

Ed. a 2-a, rev. – București: Comunicare.ro, 2010

11 vol.

ISBN 978-973-711-206-4

Vol. VII: Polemice și politice: 1887–1900. – Bibliogr.

ISBN 978-973-711-214-9

I. Pricopie, Remus (pref.)

II. Schifirneț, Constantin (pref.)

821.135.1-821

821.135.1

CUPRINS

Introducere / 5

1887

1. Cestiunea clădirilor școlare de la Ministerul de Instrucțiune Publică și Culte / 11

1897

2. Cestiuni de învățământ / 27

Cestiunea salariilor corpului didactic secundar / 28

Cestiunea orelor de curs ale profesorilor secundari / 33

Cestiunea directorilor școlilor secundare / 39

Cestiunea disciplinei și a stabilității corpului didactic / 49

Cestiunea Bacalaureatului / 57

1899

3. O rectificare / 65

4. Aplicarea legii asupra instrucției secundare și superioare / 67

[Prefață] / 67

I / 68

II / 71

III / 76

I. / 80

V / 84

VI / 89

VII / 96

VIII / 100

IX / 105

X / 108

XI / 112

XII / 117

XIII / 120

XIV / 124

XV / 130
XVI / 136
XVII / 142
XVIII / 145
XIX / 147
XX / 150
XXI / 154

1900

5. Schimbarea legilor instrucției / 159

Studiu asupra proiectului de lege depus în Cameră la 13 martie 1900 / 159
Schimbarea legii de organizare a Ministerului / 166
Legea asupra seminariilor / 168
Desființarea treptată a învățătorilor și institutorilor bărbați / 169
Restrângerea învățământului pentru săteni / 179
Salariile institutorilor / 184
Suprimarea școlii normale de institutori / 186
Erori, contradicții și imposibilități / 189
Chestia creării școlilor primare superioare / 191
Chestia creării școlilor profesionale de băieți / 194
Incoerența în chestia învățământului profesional / 198
Economia legii din 1893, asupra învățământului profesional / 202
Considerații privitoare la legea din 1899 asupra învățământului profesional / 205
Legea din 1900 asupra învățământului profesional / 208
Organizarea liceelor și a gimnaziilor / 211
Restabilirea examenului de bacalaureat / 217
Restrângerea numărului burselor în licee / 219
Recrutarea corpului didactic secundar / 221
Numirea și plata profesorilor secundari / 223
Suprimarea autonomiei universităților / 227
Recrutarea corpului didactic universitar / 232
Chestia profesorilor străini la universități / 240
Chestia suplinitorilor / 241
Ce va fi de făcut / 242
Consultarea corpului didactic / 244
Pentru dnii Bădărău și Delavrancea / 248
Constatare / 251

6. Societatea corpului didactic primar și liga învățământului / 255

7. Bugetul Ministerului Instrucțiunii Publice / 283

1.

Cestiunea clădirilor școlare de la Ministerul de Instrucțiune Publică și Culte

La 18 aprilie 1886 s-a promulgat *legea pentru clădirile școlare*, prezentată de ministrul D. Sturdza. Pentru aplicarea ei, ministrul a socotit că ar fi mai economic să se instituie un *birou tehnic*. Cu aprobarea Consiliului de miniștri, el a chemat în fruntea acestui birou pe inginerul George Duca, atunci director al Școlii de poduri și șosele. Această măsură a fost combătută în Cameră de I. Poienaru-Bordea, prin interpelarea sa din 6 martie 1887, și în Senat prin interpelarea lui Dim. Gianni (1 aprilie 1887). În Cameră discuția a fost foarte vie, căci, afară de interpelator, au luat cuvântul și alți deputați (Al. Djuvara și N. Fleva, atunci în dizidența liberală și adversari ai guvernului); au răspuns D. Sturdza și Ion Brătianu, primul ministru. La urmă s-a propus o moțiune care blama pe ministrul instrucției; aceasta a fost, însă, respinsă de Adunare. În Senat a răspuns primul ministru.

În același timp s-a început în ziarul „Românul”⁽⁴⁾ o campanie contra întocmirii lui Sturdza. Articolele erau semnate: *Un curios îndrăzneț*. Cel dintâi apare la 10 martie 1887 sub titlul: „*Zvonuri răutăcioase pe contul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii*”; al doilea intitulat: „*Tăria rezoanelor la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii*” apare în nr. de la 13 martie; urmează, la 17 aprilie: „*Afacerea Duca-Sturdza, clădiri școlare pentru 19 milioane*”; încheierea se face prin o serie de articole (27, 28, 30 aprilie și 4, 5 și 7 mai 1887) intitulate: „*Mușamaua Duca-Sturdza și referatul din noaptea de 31 martie*”.

Acestor articole s-a răspuns prin câteva publicate în ziarul „Voința Națională” sub titlul: „3 mai mare decât 6”, semnate Spectator, care, după informațiile mele, e un pseudonim al lui Haret, pe atunci secretar general al Ministerului. Ele s-au publicat și într-o broșură intitulată „*Cestiunea clădirilor școlare*”. În cele ce urmează dăm cuprinsul acestei broșuri.

Despre faptele și discuțiile din 1887, vorbește Haret cu ocazia discutării proiectului de lege pentru emiterea de rentă pentru clădiri școlare prezentat de el în martie 1898. Vezi Colecțiunea de față, vol. IV p. 169 ș.u.

I

Fără îndoială, de când există omenirea, niciun secol nu a fost așa de bogat în descoperiri mari ca acela în care trăim. Toate popoarele cele vechi în cultură s-au ilustrat prin serviciile ce au adus umanității, pe calea aceasta: unul a aflat

drumul de fier, altul telegraful, un al treilea tunul Krupp. Cele mai tinere au rămas mai în urmă, cum și era natural să fie, și, printre dânsese, până acum o lună, eram și noi.

Astăzi nu mai este așa. De unde până ieri serviciile aduse de noi științei se reduceau aproape la nimic, deodată, fără tranziție, românii s-au ridicat la cel dintâi loc, printr-o descoperire de acelea care singure sunt de ajuns pentru a schimba fața unei epoci întregi și a împinge omenirea pe o cale pe care nimeni nu ar fi putut-o prevedea de mai înainte; o descoperire de acelea, ale căror urmări necalculabile exercită binefăcătoria lor influență timp de mii și mii de ani, constituind un titlu la eterna recunoștință a posterității pentru omul care a făcut-o și pentru țara, unde s-a produs.

Cu o mândrie pe care oricine o va înțelege, putem azi ridica sus fruntea, și zice lumii învățate: „Suntem demni de a fi alături cu voi; am descoperit că 3 este mai mare decât 6“. Nici vorbă că invidia, rutina, reaua credință, întregul concert de interese și de descoperiri, tulburate în liniștea lor, se vor coaliza pentru a înăbuși vocea adevărului și a apăra vechile rătăcirii ale trecutului. Să fim însă liniștiți și tari în dreptatea noastră, siguri că în cele din urmă tot adevărul va triumfa. Când va veni acea zi mare, fața lumii se va schimba: cel care va avea 3 lei în buzunar va fi mai bogat decât cel care va avea 6; cel ce nu va avea nimic nu va voi să-și schimbe soarta cu a unui milionar; oștirile de o sută de oameni vor extermina pe cele de un milion; Pekingul va fi mai aproape de București decât Băneasa; iar trecerea cămillei prin urechile acului va fi o jucărie de copil.

* * *

Iacă în ce împrejurări memorabile această necomparabilă descoperire a văzut lumina zilei.

Se știe că anul trecut s-a votat o sumă de 21.000.000 pentru clădiri școlare. Din acestea, 2.000.000 s-au cheltuit deja cu facerea a 6 din acele clădiri. Pentru restul de 19.000.000, ministerul de Instrucțiune avea să procedeze la facerea planurilor și devizelor celor 32 clădiri ce mai rămân, la executarea lucrării și la privegherea acestei executări. Executarea lucrării nu avea să-l preocupe, pentru că ea trebuie dată prin licitație publică. În ceea ce privește însă facerea planurilor și devizelor și privegherea antreprenorului în timpul construcției, Ministerul a luat dispozițiile următoare: unele planuri și devize le-a dat în lucrul câtorva arhitecți din țară și din străinătate; iar pentru facerea celorlalte, precum și pentru privegherea clădirii tuturor edificiilor cuprinse în suma de 19.000.000, a înființat, pe lângă Minister, un birou compus dintr-un arhitect-șef, un inginer-șef și un număr oarecare de desenatori și conducători¹. S-a făcut un buget preliminar și s-a

1. În broșura în care s-au reprodus articolele din „Voința Națională“ Haret a pus o serie de documente oficiale pentru a lumina chestiunea: a) Referatul ministrului către Consiliul de

văzut că cheltuiala totală a acestui birou până la terminarea lucrărilor, la 1 aprilie 1897, s-ar ridica maximum la 617.000 lei, adică la 3,20 la sută din fondul de construcție de 19.000.000. Zic maximum, fiindcă, pentru a se evita oricare eroare, socoteala s-a făcut în ipoteza că în tot acest timp de patru ani ar fi să funcționeze întregul personal prevăzut, ceea ce negreșit nu poate fi, deoarece, la început și la fine, când lucrările vor merge mai încet, personalul va fi mai mic și prin urmare și cheltuiala mai mică. Ministerul și-a impus dar cifra de 3,20 la sută ca limită superioară a cheltuielilor ce avea a face cu biroul său până la terminarea lucrărilor, rămânând, bineînțeles, ca diferența ce ar fi fost, să fie în folosul statului.

Astfel stând lucrurile, un tânăr și iscusit arhitect, într-o serie de articole în „Românul“, a dovedit, că una și cu una fac două, că condițiunile în care Ministerul de Instrucție organizase serviciul său, erau mai oneroase pentru stat decât dacă ar fi urmat o altă sistemă, indicată de dlui cu multă vigoare și cu o perfec-tă bună credință. Și deoarece acea sistemă este deja aplicată și experimentată pe aiurea, nu numai în țări străine, dar și la noi, cum, spre exemplu, la clădirea Pa-latului de Justiție; și deoarece e dovedit că ea costă 6,03 la sută, pe când a Ministerului costă 3,20 la sută, rezultă că 3,20 e mai mare decât 6,03.

Ceea ce era de demonstrat.

* * *

Când consideră cineva cele ce s-au petrecut și se petrec încă, cu privire la clădirile școlare de la Ministerul de Instrucțiune, nici nu mai știe ce să creadă. Să fie oare că aritmetica cea veche s-a schimbat? Să fie că sinceritatea și buna cre-dință au dispărut de pe fața pământului? Să fie că s-a inaugurat o morală nouă, după care avutul statului trebuie să servească numai pentru ca să facă să câștige ceva parale pe unul sau pe altul, în loc de a se întrebuința numai pentru binele comun? Ar putea cineva să creadă toate acestea, văzând stăruința și îndrăzneala cu care s-au atacat și se atacă încă niște măsuri care, în orice parte a lumii, ar fi atras mulțumiri autorului lor.

Să fie vorba de cine știe ce măsuri de natură mai abstractă, asupra cărora se mai putea înțelege o nedumerire, tot s-ar mai pricepe lucrul. Să fie vorba de legea instrucției, care a stârnit atâția curioși îndrăzneți, tot ar mai merge¹. Dar într-o afacere de cifre, unde discuția nici nu încapse, și într-o țară ce se știe că nu e lip-sită de inteligență, cum e cu puțință ca, de două luni aproape, cineva să întreprindă

miniștri din 9 decembrie 1886; b) Jurnalul Consiliului prin care se aprobă referatul; c) Adresa către G. Duca, din 18 decembrie 1886 prin care i se arată condițiile în care i se cere a lucra; d) Răspunsul lui Duca de la 20 decembrie; e) Referatul ministrului către Consiliu din 12 martie 1887 asupra modului cum merg lucrările.

1. E vorba de proiectul de lege pentru organizarea învățământului, prezentat Parlamen-tului în 1886 de D. A. Sturdza și care n-a putut fi votat atunci.

a demonstra că 3 e mai mare decât 6, și să ajungă chiar în punctul de a fi crezut, fie măcar un singur moment?

În adevăr, dacă nu ar fi în cauză banii fiecăruia din noi și, mai presus de aceasta, dacă nu ar fi dureros și rușinos pentru un român a vedea că în țara lui asemenea lucruri sunt cu puțință, campania la care asistăm, și al cărui obiect este cucerirea câtorva bilete de sute de lei de către un obscur meșter zidar, fără diplomă și fără clienți, ar fi mai mult de natură a ne face să râdem, cum râde oricine aude de isprăvile eroului de la Mancha contra morilor de vânt. Din nenorocire, nu este așa; tăria plămânilor este un factor cu care, se vede, trebuie să contăm la noi tot atâta cât și cu tăria argumentelor; și vrăjmașii aritmeticii ne-au asurzit așa de bine, de două luni încoace, încât nu e cu puțință să nu recunoaștem că tăria plămânilor nu le lipsește, cum nu le lipsește nici curiozitatea, nici îndrăzneala.

Ca contribuabil ce este, *Spectator* a crezut de cuviință a se uita și el în faimoasele dosare, în care *Curiosul îndrăzneț* văzuse așa de minunate lucruri, și cu tot respectul ce se datorește unor inventatori de talia acestuia, fie-i permis a spune aici cele ce a văzut.

II

Să luăm lucrurile pe rând.

Să vorbim mai întâi despre afirmarea cum că este prea mare limita de 3,20 la sută, sau chiar cea de 4,20 la sută, dacă cuprindem și ceea ce s-a plătit deja dlor Mincu, Xenopol și Schmieden.¹

Neexactitățile ce s-au afirmat, pentru a se dovedi aceasta, sunt așa de vădite, încât nu e om care să fi avut măcar o dată ocaziunea a vorbi cu un arhitect, și care să nu știe cât sunt de contrare adevărului.

S-a zis că în străinătate, pentru lucrările mai mari de un milion, se plătește numai 3 la sută și că cifra de 5 la sută a fost scornită de d. Schmieden, care a fost crezut pe cuvânt.

Deschid Vade-mecum al inginerilor și arhitecților germani și văd că în Germania se plătește:

- 0,30 la sută pentru schițe;
- 0,80 la sută pentru planuri;
- 0,25 la sută pentru devize.
- 1,30 la sută pentru detalii;

1. E vorba de arhitecții Ioan Mincu (Vezi vol. IV, p. 28 din prezenta colecție), Filip Xenopol, arhitecți români, și de un german, H. Schmieden. Acesta era membru al Academiei de științe din Berlin, arhitect consilier în Ministerul Cultelor din Prusia. În acel timp fusese chemat de Ministerul de război pentru a-și da părerea la construcția spitalului militar.

adică peste tot, 2,70 la sută numai pentru schițe, planuri, devize și detalii, fără supravegherea lucrării. Această din urmă singură se plătește de la 2 până la 3 la sută, după dificultățile lucrării.

Iacă acum regula din Franța:

Pentru proiecte și devize aprobate și puse în adjudecare	1½ la sută
pentru dirijarea, conducerea și supravegherea lucrărilor	1½ la sută
pentru recepțiunea, verificarea și regularea lucrărilor	2 la sută
Peste tot	5 la sută

Această cifră este stabilită printr-un aviz al Consiliului clădirilor civile din 12 Pluioase an VIII (1 Februarie 1800)⁽⁵⁾, care face jurisprudență în această materie.

Acestea sunt lucrări cunoscute de cel mai din urmă arhitect. E adevărat că cei care au început și conduc campania contra Ministerului de Instrucție nu sunt arhitecți; unul e avocat, iar celălalt e un simplu curios, căruia îndrăzneala-i ține loc de diplomă de arhitect, pe care n-a avut timp s-o capete, grăbit cum era a-și exercita verva în arena mai comodă a aritmeticii de fantezie. Însă indicațiile foarte precise de mai sus vor putea să-i lămurească și pe d-lor, căci cu 2 sau 3 lei pot face să le vină și Vade-mecum german, și Carnetul Arhitectului francez, ori *Annuaire du Bâtiment (57-e année)* de Sageret (p. 1878), în care vor putea verifica adevărul celor spuse aici.

În carnetul arhitectului mai ales, vor putea vedea că Societatea arhitecților francezi găsește că chiar cifra de 5 la sută e prea mică pentru lucrările mari de arte și că plata arhitectului ar trebui mărită peste 5 la sută în proporțiune cu dificultățile lucrării.

Așadar, când noi zicem că în străinătate se plătește 5 la sută, și mai mult, pentru plan, devize și supraveghere, dăm dovezi de adevărul celor ce spunem.

Binevoiască acum și *Curiosul îndrăzneț* să ne citeze cartea de unde a luat cifrele sale; să ne spună pe ce s-a bazat când a afirmat că, în străinătate, se plătește numai 3 la sută pentru lucrările mai mari de un milion.

Cât pentru noi, numai singura afirmare a d-sale este de ajuns pentru a ne dovedi că ceea ce spune e contrar realității; nu numai pentru că de două luni, am avut timp a ne deprinde cu ideea că, pentru a cunoaște adevărul, trebuie să luăm opusul ziselor *Curiosului îndrăzneț*, dar încă și pentru un alt motiv foarte simplu: dacă e adevărat, după cum spune d-sa, că în Franța se plătește 5 la sută numai pentru lucrările mai mici de un milion, iar pentru cele mai mari numai 3 la sută, ar urma că pentru o lucrare de un milion s-ar plăti 50.000 lei, iar pentru una de un milion și jumătate numai 45.000 lei. Francezii au mai multă logică decât atâta.

Dar apoi încă alte exemple concrete.

Teatrul din Montpellier se construiește în acest moment de arhitectul Cassien Bernard, care primește 5 la sută pentru plan, devize și supraveghere¹.

1. Cassien Bernard, cunoscut arhitect parizian.